

Strategi för svenskt fiske och vattenbruk – friska ekosystem och hållbara näringar

Förord

Christina Nordin och Jakob Granit

Innehåll

Innehåll.....	3
1. Inledning.....	5
Strategins syfte.....	5
Framtidens fiske och vattenbruk.....	5
Myndigheternas uppdrag.....	5
Näringarnas utmaningar.....	5
En gemensam väg framåt.....	5
Ett gemensamt regeringsuppdrag.....	7
Intressenternas deltagande och förväntningar.....	7
2. Därför behövs en gemensam strategi.....	8
Fiske och vattenbruk – viktiga näringar ur flera perspektiv.....	8
Utvärdering av befintliga strategier.....	8
3. Vision.....	9
4. Målområden.....	10
Väl förvaltade och fungerande ekosystem.....	10
Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden.....	10
Kunskap och kommunikation.....	11
5. Beskrivning av målen.....	13
Väl förvaltade och fungerande ekosystem.....	13
Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden.....	15
Kunskap och kommunikation.....	17
6. Genomförande och uppföljning.....	20
7. Vattenmiljön och näringarna.....	21
Med blicken under ytan – hur mår våra akvatiska ekosystem?.....	21
Kust och hav.....	21
Sjöar och vattendrag.....	21
Dagens fiske och vattenbruk.....	22
Yrkesfiske.....	22
Fritidsfiske.....	24
Fisketurism.....	24
Vattenbruk.....	25
8. Politik och myndighetsutövning.....	27
Relevanta strategier och styrdokument.....	27
Myndigheternas uppdrag, roller och ansvar.....	28
Dagens förvaltning och främjande.....	29

Fiskförvaltning.....	29
Vattenbruk.....	30
Bilagor.....	32

1. Inledning

Strategins syfte

Strategin syftar till att slå fast en gemensam väg framåt för hållbar utveckling av fiske och vattenbruk i Sverige. Med fiske och vattenbruk avses såväl yrkesfiske som fritidsfiske och fisketurism samt odling av djur och växter i vatten. Strategin innehåller en vision samt huvud- och delmål för fiskets och vattenbrukets framtida utveckling. Ambitionen är att strategin bland annat ska fungera som stöd i utvecklingen av koordinerad förvaltning och främjande där ekologi, ekonomi och social hållbarhet går hand i hand. Den ska också ligga till grund för framtagande och genomförande av sektorsspecifika handlingsplaner med åtgärder och aktiviteter för att nå de strategiska målen.

Framtidens fiske och vattenbruk

Myndigheternas uppdrag

Jordbruksverket har regeringens uppdrag att medverka till att främja och utveckla fiskerinäringen, vattenbruket och fisketurismen. Havs- och vattenmyndigheten har regeringens uppdrag att vara förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag, hav och fiskresurserna. De båda uppdragen förutsätter en nära och god samverkan såväl mellan myndigheterna som till fisket och vattenbruket knutna intressenter. Denna samverkan organiseras bland annat genom sektorsspecifika referensgrupper för yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk.

Näringarnas utmaningar

Svenskt yrkesfiske står inför stora utmaningar. Många fiskemöjligheter har minskat drastiskt de senaste åren på grund av miljöproblem och sviktande fiskbestånd. Miljötillståndet i haven är inte tillfredsställande med syrefria bottnar, övergödning, miljöfarliga ämnen och klimateffekter. Det småskaliga kustnära fisket brottas med låg lönsamhet och en åldrande yrkeskår, vilket har medfört att näringen försvunnit från många hamnar. Yrkesfisket i våra inlandsvatten och det storskaliga pelagiska fisket till havs går dock fortfarande relativt bra.

Fisketurismen har precis som övrig besöksnäring haft en positiv utveckling under senare år. Då det saknas nationell datainsamling och uppföljning av utvecklingen inom fisketurism är det svårt att mäta utvecklingen i termer av företagande, lönsamhet och sysselsättning. Det är en utmaning för såväl näringen som förvaltande och främjande myndigheter då samhällsnyttan av fritidsfiske och fisketurism riskerar att underskattas och inte beaktas i tillräcklig utsträckning. En grundläggande utmaning, som fritidsfisket och fisketurismen delar med yrkesfisket, är miljöpåverkan och sviktande fiskbestånd.

Vattenbruk är den snabbast växande källan till animaliskt protein i världen. Sverige har under lång tid haft som ambition att öka produktionen av vattenbruksprodukter. Utvecklingen har dock gått långsamt. Komplicerade tillståndsprocesser med långa handläggningstider, kompetensförsörjning hos förvaltande myndigheter och lokaliseringsproblematik är alla bidragande orsaker. Då vattenbruk betraktas som en relativt ny näring i Sverige som har förhållandevis lång avkastningshorisont har det även varit en utmaning att attrahera riskkapital för utveckling och innovation.

En gemensam väg framåt

Mot bakgrund av myndigheternas uppdrag i kombination med de utmaningar och målkonflikter som identifierats inom och mellan näringarna har Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten

initierat det myndighetsgemensamma projektet Framtidens Fiske och Vattenbruk . Projektet består av fyra delprojekt.

Framtidens Fiske och Vattenbruk - delprojektens beroenden och samband

Intressentdialog för hållbart fiske och vattenbruk

Inför framtagandet av strategin har en intressentdialog genomförts med fiskets- och vattenbrukets intressenter. Ett syfte var att skapa en gemensam målbild och bättre förståelse för varandras utmaningar, möjligheter, målkonflikter, roller och ansvar. Ett annat syfte var att inhämta kunskap och synpunkter inför framtagandet av strategin och kommande handlingsplaner. Intressentdialogen har på så sätt förbättrat förutsättningarna för framtida samarbeten på fiskets och vattenbrukets område.

Utvärdering av befintliga strategier och handlingsplaner för fiske och vattenbruk

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten har arbetat med främjande och förvaltning av fiske och vattenbruk sedan 2011. I bred samverkan med andra berörda intressenter har myndigheterna tagit fram tre strategier samt en handlingsplan som varit vägledande för arbetet. Utvärderingen syftar till att slå fast graden av måluppfyllnad i respektive dokument och dra lärdom av det hittillsvarande arbetet. Utvärderingen har på så sätt bidragit med värdefull kunskap inför framtagandet av denna strategi.

Gemensam strategi för framtidens fiske och vattenbruk

Strategin syftar till att slå fast en gemensam väg framåt för hållbar utveckling av fiske och vattenbruk i Sverige. Strategin tar avstamp i visionen om att svenskt fiske och vattenbruk är attraktiva, lönsamma och hållbara näringar som bedrivs inom ekosystemens bärkraft och kännetecknas av konkurrenskraft, miljöhänsyn och samhällsnytta. Framtagandet har skett i bred samverkan med näringarna, berörda intresseorganisationer, myndigheter och lärosäten.

Sektorsspecifika handlingsplaner för framtidens fiske och vattenbruk

Tre sektorsspecifika och synkroniserade handlingsplaner för yrkesfiske, fritidsfiske/fisketurism och vattenbruk ska tas fram i bred samverkan med berörda intressenter från respektive sektor. Handlingsplanerna ska innehålla konkreta och uppföljningsbara åtgärder och aktiviteter som på ett tydligt sätt bidrar till att uppfylla de strategiska målen. Åtgärderna och aktiviteterna kommer att följas upp och utvärderas systematiskt under strategiperioden.

Ett gemensamt regeringsuppdrag

Under hösten 2019 presenterade Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten planerna på Framtidens Fiske och Vattenbruk för Närings- och Miljödepartementet. Det resulterade i ett gemensamt regeringsuppdrag som tydliggör den politiska ambitionen med myndigheternas kommande arbete på fiskets och vattenbrukets område.

Enligt regeringsuppdragets ska Jordbruksverkets och Havs- och vattenmyndighetens arbete med att ta fram en ny gemensam strategi för yrkesfisket, vattenbruket, fritidsfisket och fisketurismen samt nya sektorsspecifika handlingsplaner utgå från ekosystemansats och bidra till att stärka måluppfyllnaden i Maritima strategin samt En livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet.

Strategin ska även bidra till en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja, särskilt genom att beakta kompetensförsörjning, diversifiering, lönsamhet samt minska arbetsplatsolyckor och dödsolyckor. I arbetet ingår även att beakta forskning och innovation samt besöksnäringens möjligheter. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 maj 2021.

Genom det myndighetsgemensamma projektet och regeringsuppdraget finns idag bättre förutsättningar än någonsin att, tillsammans med näringarna och andra berörda intressenter, utforma och utveckla ett hållbart fiske och vattenbruk i Sverige. Förhoppningen är att strategin och handlingsplanerna ska bli vägledande för det arbetet.

Intressenternas deltagande och förväntningar

Lista på samtliga organisationer som har deltagit i framtagandeprocessen.

Citat från näringarna avseende förväntningar på strategin och kommande handlingsplaner (förfrågan görs under hösten 2020).

- *Yrkesfisket*
- *Fisketurismen*
- *Fritidsfisket*
- *Vattenbruket*

2. Därför behövs en gemensam strategi

Fiske och vattenbruk – viktiga näringar ur flera perspektiv

Människor över hela världen är beroende av fiske. Fisk är en viktig källa till såväl mat som rekreation och ekonomisk försörjning. Det ligger alltså i allas intresse att fisket bedrivs hållbart och inom ramen för ekosystemens bärkraft.

Yrkesfisket är betydelsefullt för Sverige på många sätt, dels genom de vinster och den sysselsättning som skapas men även för de konsumenter som köper fisk och skaldjur. Yrkesfisket är också betydelsefullt genom de positiva effekter det skapar för samhället i stort, det vill säga värden som fiskaren inte kan ta betalt för. Exempel på sådana effekter är möjligheter att bo på landsbygden och i kustsamhällen, attraktionskraft för turism och rekreation, bevarande av kulturmiljöer, tryggad livsmedelsförsörjning, bevarande av fisket inför framtiden, miljöövervakning samt sociala värden som identitets- och kontaktskapande.

Fritidsfiske är ett av svenskarnas vanligaste fritidsintressen med fler än en miljon utövare. För många barn och ungdomar blir det ett livslångt intresse som bidrar till folkhälsa och engagemang för natur- och miljövård. Fritidsfisket skapar inte bara ett värde för utövarna utan bidrar även till Sveriges ekonomi genom de utgifter de har för sitt fiske. Dessa pengar bidrar till Sveriges BNP, skatteintäkter och ökad sysselsättning. Eftersom fritidsfiske oftast bedrivs i naturen bidrar det även till landsbygdsutveckling och förutsättningar för fisketurism i hela landet. Fritidsfiske bedrivs även i stadsnära miljöer, vilket är viktigt ur såväl tillgänglighets- som utövandeperspektiv.

Det stora fritidsfiskeintresset gör, i kombination med Sveriges fantastiska fiskemöjligheter, att det finns goda förutsättningar för fisketuristiskt företagande. Fisketurism har sannolikt fått allt större betydelse ur landsbygdsutvecklings- och sysselsättningsperspektiv, men tyvärr saknas nationell statistik över näringens utveckling. För att öka kunskapen om den inkommande turismen genomförde Tillväxtverket en gränsundersökning åren 2011-2014. Den visar att cirka 550 000 – 900 000 utländska besökare hade fiskat under sin vistelse i Sverige, vilket gör fiske till en av de större reseanledningarna. Hur stora intäkter och sysselsättning som genereras genom utländska medborgares fiske i Sverige är dock inte känt.

Uppskattningar gör gällande att två tredjedelar av all fisk som konsumeras år 2030 kommer att vara odlad och att odling av fisk blir den helt dominerande källan till fisk för jordens befolkning år 2050. Det gör vattenbruk till en framtidsnäring med stor utvecklingspotential i vår del av världen. Odlad fisk är vårt mest effektiva husdjur för köttproduktion sett till hur mycket protein som produceras i förhållande till använd fodermängd. Utöver fisk producerar vattenbruket även skaldjur, blötdjur och alger, vilket inte sällan har direkt positiva miljöeffekter. Utveckling av vattenbruket ligger alltså i linje med samhällets efterfrågan på klimatsmart mat som produceras på ett hållbart och resursbesparande sätt.

För ytterligare information om näringarna hänvisas till kapitel 7.

Utvärdering av befintliga strategier

Här kommer slutsatserna från utvärderingen av befintliga strategier och handlingsplaner att presenteras.

3. Vision

Svenskt fiske och vattenbruk är attraktiva, lönsamma och hållbara näringar som bedrivs inom ekosystemens bärkraft och kännetecknas av konkurrenskraft, miljöhänsyn och samhällsnytta.

4. Målområden

Strategin är uppdelad i tre målområden som presenteras i detta kapitel. För varje målområde formuleras ett huvudmål och ett antal delmål. Målen samspelar för att nå visionen i strategin. I nästa kapitel beskrivs och motiveras målen på ett mer utförligt sätt.

Väl förvaltade och fungerande ekosystem

Huvudmål

Våra akvatiska ekosystem är i balans, motståndskraftiga och förvaltas i enlighet med ekosystemansatsen i syfte att generera största möjliga samhällsnytta.

Delmål

- (1) De akvatiska ekosystemen bevaras och restaureras genom proaktiv och adaptiv förvaltning från källa till hav i syfte att upprätthålla och stärka ekosystem och samhällsnyttiga ekosystemtjänster.
- (2) Förvaltningen präglas av en helhetssyn och ett långsiktigt perspektiv på bevarande och hållbart nyttjande av akvatiska ekosystemtjänster.
- (3) Förvaltningen samordnas centralt och är regionalt och lokalt förankrad, med hänsyn till Sveriges internationella förpliktelser och åtaganden.
- (4) Fiske och vattenbruk bedrivs i för ekosystemen och näringarna lämpade områden med hänsyn tagen till bästa möjliga teknik.
- (5) Regelverk som styr förvaltningen ses kontinuerligt över i syfte att i möjligaste mån anpassas till förändringar i miljö, teknik och samhälle.
- (6) Förbättrad kunskap om fiskets och vattenbrukets ekologiska, ekonomiska och sociala effekter utgör grunden för förvaltningen.
- (7) Förvaltningen bygger på bästa tillgängliga vetenskapliga underlag och beaktar såväl traditionell som lokal kunskap.
- (8) Förvaltningsåtgärder följs upp genom effektiv och behovsanpassad kontroll, tillsyn och miljöövervakning.
- (9) Fiske och vattenbruk är hållbara näringar som genom minskad klimat-, miljö- och resurspåverkan bidrar till återhämtning av våra akvatiska ekosystem och ekosystemtjänster.
- (10) Vattenbruk kännetecknas av gott smittskydd, djurhälsa och djurvälstånd.

Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden

Huvudmål

Svenskt fiske och vattenbruk är konkurrenskraftiga och lönsamma näringar som bidrar till sociala och kulturella värden i hela landet.

Delmål

- (1) Myndigheterna skapar förutsättningar att bo, leva och verka i hela landet genom att främja hållbara näringar, med särskild hänsyn till småskaligt fiske, fisketurism och vattenbruk.

- (2) Samtliga av fiskets och vattenbrukets delsegment är lönsamma och visar positiva resultat, vilket skapar företagande och sysselsättning.
- (3) Förädlings- och exportvärdet från fiske och vattenbruk har ökat genom diversifiering och utveckling av innovativa produkter och tjänster för nya marknader.
- (4) Sveriges attraktionskraft som besöksdestination har ökat genom hållbart fiske och fisketurism.
- (5) Kompetensförsörjning inom fiske och vattenbruk har säkrats genom större jämställdhet och mångfald bland företagare och anställda.
- (6) Humankonsumtion och avsättning för svenska fisk- och vattenbruksprodukter har ökat på den inhemska marknaden.
- (7) Fiske och vattenbruk kännetecknas av god arbetsmiljö och få arbetsplatsolyckor.
- (8) Myndigheterna är stödjande, samlande och samordnande i arbetet med att bevara och restaurera ekosystemen samt utveckla fiske- och vattenbruksnäringarna.
- (9) Myndigheter och näringar samarbetar för att främja fiske på fritiden, vilket genom vistelser i naturen och social gemenskap bidrar till jämlik folkhälsa.

Kunskap och kommunikation

Huvudmål

Kunskapen har utvecklats om de akvatiska ekosystemens bärkraft samt fiskets och vattenbrukets miljöpåverkan, behov, samhällsnytta och betydelse för möjligheterna att bo, leva och verka i hela landet.

Delmål

- (1) Kunskapen om de akvatiska ekosystemens struktur, funktion och dynamik har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.
- (2) Kunskapen om bestånd, populationer och hälsa hos arter som nyttjas genom fiske och vattenbruk har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.
- (3) Kunskapen om fiskets och vattenbrukets ekonomiska och sociala betydelse har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.
- (4) Kunskapen om fiskets och vattenbrukets betydelse och potential för besöksnäringen har ökat och beaktas vid beslut om nyttjande av akvatiska ekosystemtjänster.
- (5) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att öka kunskapen om ekosystemens tillstånd och bärkraft samt om djur- och smittskydd.
- (6) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att sprida objektiv och rättvisande information till allmänheten om svenskt fiske och vattenbruk.

- (7) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att marknadsföra Sverige som producent av hållbara fisk- och vattenbruksprodukter, samt destination för fisketurism.
- (8) Det finns relevanta utbildningar av hög kvalitet inom hållbart fiske och vattenbruk.
- (9) Det finns nätverk för kunskapsförsörjning och produktutveckling mellan forskare, utövare, livsmedelssektor, intresseorganisationer och myndigheter på fiskets och vattenbrukets område.

5. Beskrivning av målen

I detta kapitel förtydligas syftet med delmålen under respektive målområde.

Väl förvaltade och fungerande ekosystem

- (1) De akvatiska ekosystemen bevaras och restaureras genom proaktiv och adaptiv förvaltning från källa till hav i syfte att upprätthålla och stärka ekosystem och samhällsnyttiga ekosystemtjänster.

Många akvatiska ekosystem i Sverige är påverkade av människan och kännetecknas av dålig miljöstatus genom exempelvis övergödning, försurning och fysisk påverkan. Det finns därför ett stort behov av att bevara och restaurera dessa ekosystem. För att det ska vara möjligt krävs en proaktiv och adaptiv förvaltning som utifrån försiktighetsprincipen kan upptäcka och åtgärda påverkansfaktorer i tid, samt snabbt sätta in åtgärder då det är motiverat. Myndigheterna bör inom ramen för genomförandet av denna strategi kartlägga processer som hindrar en mer proaktiv och adaptiv förvaltning och därefter vidta åtgärder för att förändra dessa processer.

- (2) Förvaltningen präglas av en helhetssyn och ett långsiktigt perspektiv på bevarande och hållbart nyttjande av akvatiska ekosystemtjänster.

Fiskförvaltning baseras i stor utsträckning på årliga beståndsuppskattningar för enskilda arter. För att förvaltningen ska vara ekosystembaserad och långsiktig bör den utgå från en bredare och mer övergripande uppskattning av flera arter och deras interaktioner. Målet tar sikte på att beslut om nyttjande av akvatiska ekosystem alltmer grundas på ekosystembedömningar och på de effekter som nyttjande har för ekosystem i sin helhet. Ett samlat synsätt på typ och kvalitet av underlag som behövs för sådana ekosystembedömningar behöver utvecklas. Därefter behöver förutsättningarna för användning av detta underlag i beslutsfattande redas ut, och gradvis implementeras.

- (3) Förvaltningen samordnas centralt och är regionalt och lokalt förankrad, med hänsyn till Sveriges internationella förpliktelser och åtaganden.

Förvaltning av fiske och vattenbruk delas på olika myndigheter, och det finns behov av större samordning mellan de olika myndigheternas ansvar och roller. Enligt en av grundprinciperna för ekosystembaserad förvaltning, ska dessutom beslut om nyttjande förankras på lägst möjliga nivå. En ny modell för ekosystembaserad fiskförvaltning i allmänna vatten är under utveckling, medan för fiske i enskilda vatten finns en långtgående tradition av decentraliserad förvaltning t.ex. genom fiskevårdsområden. Enligt delmålet ska det arbete med att stärka samverkansorgan och –processer för en ekosystembaserad förvaltning som redan initierats utvidgas och förtydligas. Syftet är en med sammanhållen och ändamålsenlig samordning mellan myndigheter, andra förvaltande organ och intressenter på nationell, regional och lokal nivå.

- (4) Fiske och vattenbruk bedrivs i för ekosystemen och näringarna lämpade områden med hänsyn tagen till bästa möjliga teknik.

Lokalisering av vattenbruk bestäms utifrån krav i bl.a. ramdirektivet för vatten och havsmiljödirektivet. Det åligger utövarna att anpassa anläggningen till vattenförekomstens förutsättningar, men tydligare vägledning från myndigheterna om lämplig lokalisering kan underlätta planering i tidigt skede. I havet kompletterar de nya havsplanerna befintliga rumsliga åtgärder, vilket i framtiden även kan påverka fiske. Enligt detta mål underlättas beslut om lokalisering av vattenbruk och bedrivande av fiske av en utvidgad rumslig planering baserad på olika områdes lämplighet för fiske och vattenbruk. Analyser bör ta hänsyn till förutsättningar i ekosystemet och till tekniska innovationer som minskar verksamhetens miljöpåverkan till acceptabla nivåer.

- (5) Regelverk som styr förvaltningen ses kontinuerligt över i syfte att i möjligaste mån anpassas till förändringar i miljö, teknik och samhälle.

Förvaltning av fiske och vattenbruk styrs av ett omfattande regelverk, där EU-lagstiftning spelar en framstående roll för reglering av fisket i havet och förvaltning av akvatiska miljöer. Regelverkets omfattning motiveras med ekosystemens och verksamheternas komplexitet, men kan ibland hämma verksamheternas lönsamhet, flexibilitet och utvecklingen. Delmålet uttrycker myndigheternas fortsatta åtaganden att stötta regeringen med rationalisering och effektivisering av regelverket inom fiskets och vattenbrukets område. I linje med andra strategiska styrdokument bör detta skapa bättre förutsättningar för ett hållbart nyttjande av Sveriges akvatiska ekosystem.

- (6) Förbättrad kunskap om fiskets och vattenbrukets ekologiska, ekonomiska och sociala effekter utgör grunden för förvaltningen.

Vid framtagande av förslag till nya regler genomförs olika konsekvensutredningar i enlighet med rådande lagstiftning. Inom fiske anses utredningar sällan ta tillräckligt hänsyn till ekonomiska och sociala konsekvenser i hela värdekedjan. Inom vattenbruk är det utifrån krav i bestämmelserna enbart anläggningarnas ekologiska effekter som granskas vid beslut om lokalisering och tillstånd. Enligt målen ska konsekvensanalyser alla tre hållbarhetsaspekter, nämligen ekologiska, ekonomiska och sociala. I ett tidigt skede bör de juridiska och metodmässiga förutsättningarna för tillämpning av nya konsekvensbedömningar utredas.

- (7) Förvaltningen bygger på bästa tillgängliga vetenskapliga underlag och beaktar såväl traditionell som lokal kunskap.

Förvaltningen ska baseras på den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskapen, och samtidigt ske i samråd med berörda intressenter. Det underlag som används i förvaltning tas vanligtvis fram av universitet, forskningsinstitut eller andra specialiserade organisationer. En viktig aspekt handlar om att ta tillvara och vetenskapligt kvalitetssäkra kunskap från andra typer av källor, inklusive lokala perspektiv. Enligt målet utvidgas sektorernas roll i kunskapsförsörjning inom ramen för en ekosystembaserad förvaltning. I ett första skede behöver intressenternas möjligheter att förse förvaltningen med annan typ av kunskap analyseras. De metodmässiga och juridiska förutsättningarna för att vetenskapligt säkra och eventuellt använda denna typ av kunskap vid förvaltning bör även utredas.

- (8) Förvaltningsåtgärder följs upp genom effektiv och behovsanpassad kontroll, tillsyn och miljöövervakning.

En effektiv tillsyn och kontroll av fiske- och vattenbruksverksamheten är en grundpelare i förvaltningen. Nya elektroniska metoder har utvidgat och i många fall effektiviserat kontroll- och övervakningsprocesser, men frågor kvarstår kring vissa kontrollers kostnad och ändamålsenlighet. Samverkan om fiskerikontroll, fisketillsyn, bestånds- och miljöövervakning behöver utvecklas i syfte att fylla de kunskapsluckor som idag omöjliggör robusta beståndsuppskattningar eller ekosystembedömningar. Delmålet avser myndigheternas uppdrag att, inom ramen för rådande lagstiftning, ytterligare utveckla och effektivisera kontroll-, tillsyns- och övervakningsverksamheten. Detta innebär en förenkling av vissa processer och en utvidgning av andra, nämligen inom miljöövervakningen samt kontroll av sport och fritidsfisket. Processerna ska vara ändamålsenliga och tydliga för alla berörda parter, samt att de är tillräckligt resursatta.

- (9) Fiske och vattenbruk är hållbara näringar som genom minskad klimat-, miljö- och resurspåverkan bidrar till återhämtning av våra akvatiska ekosystem och ekosystemtjänster.

Fiske och vattenbruk påverkar miljön på ett flertal olika sätt, bland annat genom uttag av arter, fysisk påverkan på akvatiska habitat och utsläpp av förorenande ämnen. De flesta fiske- och vattenbruksverksamheter dessutom en negativ klimatpåverkan genom utsläpp av växthusgaser i deras olika led. Enligt målet utvecklas och tillämpas åtgärder för att minska fiskets och vattenbrukets negativa påverkan på miljö, klimat och akvatiska resurser. Det arbete som redan pågår på olika fronter påskyndas för att fisket och vattenbruket ska kunna bidra till återhämtningen av de akvatiska ekosystem och ekosystemtjänster som de är beroende av.

(10) Vattenbruk kännetecknas av gott smittskydd, djurhälsa och djurvälstånd.

Sverige har ett förhållandevis gott hälsoläge för vattenbruksdjur. Sjukdomsfrekvens är låg och smittskyddsläget överlag gott, även om artskyddsfaktorer saknas. Smittriskfaktorer såsom införsel av främmande djur och djurtransport är noggrant reglerade, men reglering av hygien i anläggningar kan förbättras. Befintliga föreskrifter om djurskydd kan förtydligas ytterligare, samtidigt som införandet av nya djurhälsoföreskrifter är under arbete. Branschen har frivilliga hälsoprogram med god anslutning och en egen standard för odling av fisk. Målet uttrycker myndigheternas fortsatta uppdrag med att förbättra och förtydliga föreskrifter kopplade till smittskydd, djurhälsa och djurvälstånd. Myndigheterna samarbetar med näringen för fortsatt engagemang och större eget ansvar över dessa frågor, i syfte att förstärka Sveriges anseende som producent av säkert uppfödda vattenbruksdjur.

Konkurrenskraft, lönsamhet och sociala värden

(1) Myndigheterna skapar förutsättningar att bo, leva och verka i hela landet genom att främja hållbara näringar, med särskild hänsyn till småskaligt fiske, fisketurism och vattenbruk.

Främjande av hållbart fiske och vattenbruk är uttalade politiska mål som även kopplar an till bredare mål om samhällsutveckling i landets alla delar. Dessa målsättningar till trots försämras möjligheterna till såväl småskaligt yrkesfiske som fritidsfiske på grund av många fiskbestånd har dålig status. Förutsättningarna för lönsamt fiske och vattenbruk påverkas också negativt av skador från marina rovdjur som säl och skarv. Detta delmål innebär i grunden att de ekosystem som idag är hårt drabbade och inte förmår leverera de ekosystemtjänster som behövs för ett hållbart och lönsamt fiske och vattenbruk återställs och blir produktiva. Delmålet innebär dessutom att förvaltningen möjliggör för det småskaliga fisket, fisketurismen och vattenbruket att utvecklas inom ramen för ekosystemens bärkraft.

(2) Samtliga av fiskets och vattenbrukets delsegment är lönsamma och visar positiva resultat, vilket skapar företagande och sysselsättning.

Det småskaliga kustnära fisket brottas med låg lönsamhet och en åldrande yrkeskår, vilket har medfört att näringen försvunnit från många hamnar. Yrkesfisket i våra inlandsvatten och det storskaliga pelagiska fisket till havs går dock fortfarande relativt bra. Fritidsfisket och fisketurismen har haft en positiv utveckling i stora delar av landet vilket till del kan förklaras av de senaste årens uppsving för besöksnäringen. Det finns dock stor potential för ökad lönsamhet även inom denna sektor. Sverige har under lång tid haft som ambition att öka produktionen av vattenbruksprodukter. Utvecklingen har dock gått långsamt. Delvis på grund av svårigheter att attrahera riskkapital för utveckling och innovation, men även på grund av komplicerade tillståndprocesser och lokaliseringsfrågor. Att förbättra förutsättningarna för ökad lönsamhet inom fisket och vattenbruket skulle öka dessa näringars attraktivitet och bidra till utveckling och sysselsättning i hela landet.

(3) Förädlings- och exportvärdet från fiske och vattenbruk har ökat genom diversifiering och utveckling av innovativa produkter och tjänster för nya marknader.

Djur och växter från fiske och vattenbruk betingar ett högt värde i konsumtionsledet. Värdet kommer dock sällan yrkesfisket och vattenbruket till del då det oftast är först senare i värdekedjan detta värde skapas. Sveriges goda förutsättningar för fritidsfiske och den höga internationella betalningsviljan för fiskeupplevelser gör att det inom denna sektor finns stor potential att öka exportvärdet genom förädling och diversifiering. Att öka förädlingsgraden hos yrkesfisket och vattenbruket är, i kombination med större lokal och regional avsättning för produkterna, avgörande för möjligheten att höja lönsamheten och konkurrenskraften. Delmålet syftar till att främja framtagandet av innovativa och sunda fisk- och vattenbruksprodukter på ett resurseffektivt sätt där hela råvaran tas tillvara. Det syftar också till att främja utveckling av hållbara och målgruppsanpassade fisketuristiska produkter.

(4) Sveriges attraktionskraft som besöksdestination har ökat genom hållbart fiske och fisketurism.

Sverige har med sin långa kust, många sjöar och vattendrag mycket goda förutsättningar för fritidsfiske och fisketurism. Vi har dessutom för fritidsfisket och fisketurismen attraktiva arter som lax, gädda, röding, harr, öring, makrill och torsk. Varje år besöks Sverige därför av många utländska gäster med hög betalningsvilja om deras krav och förväntningar på fiskets kvalitet, boende och service uppfylls. Vår tradition av lättillgängliga fiskeupplevelser är viktig för det rörliga friluftslivet och bör därför bevaras. Det fria handredskapsfisket i havet och våra fem största sjöar samt de många fiskevårdsområdesföreningar som upplåter fiske på enskilt vatten runt om i landet är exempel på denna tradition. Även yrkesfisket bidrar till Sveriges attraktionskraft för turism och rekreation genom levande hamnar med en levande fisketradition och fiskprodukter till försäljning. Det är alltså viktigt att, inom ramen för den svenska förvaltningskontexten, skapa målgruppsanpassade hållbara fiskeupplevelser och produkter som attraherar den utländska marknaden samtidigt som lättillgängligt fiske för den svenska befolkningen bevaras.

(5) Kompetensförsörjning inom fiske och vattenbruk har säkrats genom större jämställdhet och mångfald bland företagare och anställda.

Fiske och vattenbruk är företrädesvis mansdominerade yrken i Sverige. Stora delar av det småskaliga yrkesfisket kännetecknas även av en åldrande yrkeskår, vilket är en utmaning då arbetsplatser med jämn ålders- och könsfördelning skapar bättre fysisk och psykisk arbetsmiljö. Andra utmaningar för det småskaliga yrkesfisket är den höga instegströskeln och låga attraktionskraften för nästa generation. Det förra har främst bestånds- och förvaltningsmässiga förtecken då det är svårt att få licens som yrkesfiskare idag. Det senare beror sannolikt främst på låg lönsamhet och svårigheter att försörja sig inom näringen. Sammantaget påverkar detta attraktionskraften hos unga och gör att kunskaper och traditioner knutna till småskaligt yrkesfiske riskerar att försvinna. Inom fisketurismen finns inte samma problem. Neringen är ung och de flesta som arbetar inom den likaså. Även fisketurismen är en mansdominerad näring, även om det sannolikt är mer jämlikt och större mångfald inom den delsektor som tillhandahåller med kost, logi och service. Vattenbruket är fortfarande en relativt liten näring i Sverige som har stor tillväxtpotential. Idag utgörs ca 25 procent av dem som är verksamma inom denna näring av kvinnor. För att göra näringarna mer attraktiva för kommande generationer krävs friska ekosystem och välmående fiskbestånd som i sin tur möjliggör lägre instegströsklar och högre lönsamhet.

(6) Sveriges självförsörjningsgrad har ökat genom större humankonsumtion och avsättning för fisk- och vattenbruksprodukter på den inhemska marknaden.

Det finns en stor inhemsk efterfrågan på fisk- och vattenbruksprodukter i Sverige. En merpart av denna efterfrågan tillgodoses idag genom import från andra länder. Mot bakgrund av delmålet om förädling och diversifiering är det ett uttalat mål att öka Sveriges självförsörjningsgrad av fiske- och vattenbruksprodukter. Målsättningen går också att finna i livsmedelsstrategin där det slagits fast att

Sverige genom ökad självförsörjningsgrad ska minska sårbarheten i livsmedelskedjan. En ökad självförsörjningsgrad och större humankonsumtion kan även bidra till ökat produktionsvärde och lönsamhet inom fiske- och vattenbruksnäringarna. Målsättningen innebär alltså att svenska konsumenter i högre grad väljer att köpa fisk- och vattenbruksprodukter som fiskats, odlats och producerats på ett hållbart sätt i Sverige.

(7) Fiske och vattenbruk kännetecknas av god arbetsmiljö och få arbetsskador.

I likhet med andra typer av kroppsarbeten är fiske och vattenbruk yrkeskategorier som är förenade med förhöjd risk för arbetsskador. För att motverka sådana skador och därmed göra näringarna säkrare och mer attraktiva är det viktigt med förebyggande arbete inom såväl yrkesfisket som vattenbruket och fisketurismen.

(8) Myndigheterna är stödjande, samlande och samordnande i arbetet med att bevara och restaurera ekosystemen samt utveckla fiske- och vattenbruksnäringarna.

Målet omfattar såväl förvaltningsarbetet som arbetet med biologisk återställning och näringsutveckling. För att nå målet är det viktigt att myndigheterna arbetar stödjande, samlande och samordnande samt i bred samverkan med nationellt, regionalt och lokalt berörda parter. Det är också viktigt att myndigheterna verkar för att samordna EU:s strukturstödsfonder med nationella insatser för att understödja en resurseffektiv och målinriktad utveckling av hållbart svenskt fiske och vattenbruk. Näringarna ska på så sätt kunna känna tillit och förtroende för myndigheternas förvaltnings- och främjandearbete på fiskets och vattenbrukets område.

(9) Myndigheter och näringar samarbetar för att främja fiske på fritiden, vilket genom vistelser i naturen och social gemenskap bidrar till jämlik folkhälsa.

Fritidsfiske är ett av svenskarnas vanligaste fritidsintressen med fler än en miljon utövare. För många barn och ungdomar blir det ett livslångt intresse som bidrar till folkhälsa och engagemang för natur- och miljövård. Fritidsfisket skapar inte bara ett värde för utövarna utan bidrar även till Sveriges ekonomi. Eftersom fritidsfiske oftast bedrivs i naturen bidrar det även till landsbygdsutveckling och förutsättningar för fisketurism i hela landet. Fritidsfiske bedrivs även i stadsnära miljöer, vilket är viktigt ur såväl tillgänglighets- som utövandeperspektiv. Det stora fritidsfiskeintresset skapar även goda förutsättningar för fisketuristiskt företagande. Genom att aktivt främja fiske på fritiden vidmakthålls intresset och samhällsnyttan av fritidsfiske och fisketurism.

Kunskap och kommunikation

(1) Kunskapen om de akvatiska ekosystemens struktur, funktion och dynamik har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.

(2) Kunskapen om bestånd, populationer och hälsa hos arter som nyttjas genom fiske och vattenbruk har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.

(3) Kunskapen om fiskets och vattenbrukets ekonomiska och sociala betydelse har ökat och används som underlag för ekosystembaserad förvaltning och utveckling av blå ekonomi.

(4) Kunskapen om fiskets och vattenbrukets betydelse och potential för besöksnäringen har ökat och beaktas vid beslut om nyttjande av akvatiska ekosystemtjänster.

Delmål 1-4 syftar till att förbättra kunskapsläget och beslutsunderlaget för förvaltning och hållbart nyttjande av våra akvatiska ekosystemtjänster. Det finns ett stort kunskaps- och kompetensbehov beträffande såväl de akvatiska ekosystemen i allmänhet som beståndsstatusen hos kommersiellt nyttjade arter. Det behövs bland annat bättre kunskap och hur de akvatiska ekosystemen är uppbyggda och fungerar, mer högupplösta beståndsuppskattningar, hur dessa bestånd interagerar med varandra och hur de påverkas av olika typer av nyttjande. Behovet av sådan kunskap är känt sedan länge och modeller för framtagande av kunskapsunderlag för ekosystembaserad förvaltning har diskuterats inom ramen för Havs- och vattenmyndighetens ansats för ekosystembaserad fiskförvaltning.

Ett annat viktigt område på vilket kunskapen behöver förbättras är hälsoläget hos vilda akvatiska organismer som exempelvis lax och torsk. Det finns också stort behov av ökad kunskap om fiskets och vattenbrukets ekonomiska och sociala samhällsnytta. Sådan kunskap är, precis som kunskap om ekosystemens struktur, funktion och dynamik, av central betydelse för framtidens ekosystembaserade förvaltning och resursfördelning. Det är viktigt att tillräckliga resurser satsas på forskning inom ovanstående områden.

- (5) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att öka kunskapen om ekosystemens tillstånd och bärkraft samt om djur- och smittskydd.
- (6) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att sprida objektiv och rättvisande information till allmänheten om svenskt fiske och vattenbruk.
- (7) Myndigheter och näringar samarbetar med berörda parter för att marknadsföra Sverige som producent av hållbara fisk- och vattenbruksprodukter, samt destination för fisketurism.

Delmål 5-7 syftar till att förbättra samverkan och samarbetet mellan myndigheter, näringar och andra intressenter. Detta är essentiellt på flera plan i utvecklingen av framtidens fiske och vattenbruk. Ett viktigt och grundläggande område att utveckla är att skapa större gemensam förståelse för ekosystemens status och bärkraft. Utan det finns det risk för fortsatt obalans i och ohållbart nyttjande av ekosystem, och det blir svårare att skapa acceptans av förvaltningsåtgärder och främja regelefterlevnad. Ett annat område där samarbetet anses kunna vara fördelaktigt är allmänhetens kunskap om det svenska fiskets och vattenbrukets klimat-, miljö- och resurspåverkan, med fokus på miljö- och hälsofördelarna med att konsumera fångad eller odlad producerad mat från svenska vatten.

Med anledning av den bekymmersamma beståndssituationen för många fiskbestånd i kombination med övrig miljöpåverkan, har fiske och vattenbruk fått ett dåligt rykte hos allmänheten. Detta rykte är inte alltid befogat och riskerar att överskugga de många fördelar med svenska fiske- och vattenbruksprodukter. Kunskapen om dessa fördelar, inklusive Sveriges enastående förutsättningar för fritidsfiske och fisketurism behöver öka även i ett internationellt perspektiv för att nå målet om ökat exportvärde från fiske och vattenbruk.

Tillsammans tar dessa tre delmål sikte på utvidgade och fördjupade samarbetsformer mellan myndigheter, näringar och andra intressenter i frågor som berör kunskap om ekosystem, inklusive djur- och smittskydd, fiskets och vattenbrukets bedrivande, samt kvalitet i produkter och tjänster från svenskt fiske och vattenbruk, inklusive marknadsföring av framstående hållbarhetsaspekter. Sammantaget syftar dessa delmål till att skapa en gemensam bild hos myndigheter, näringar,

intressenter och allmänheten av förutsättningar för och fördelarna med nyttjande av olika akvatiska ekosystemtjänster.

(8) Det finns relevanta utbildningar av hög kvalitet inom hållbart fiske och vattenbruk.

Innovation och diversifiering är viktigt för att öka lönsamheten inom fiskeri- och vattenbruksnäringarna. Det finns många bra exempel runtom i landet av framgångsrika innovationer gällande inte bara olika tekniska lösningar för t.ex. vattenbruksanläggningar, utan också nya företagsform som t.ex. kombinerar fiske med matturism eller andra förädlingsformer. Övergången till en diversifierad verksamhet kräver ofta kompetensutveckling för vuxna som varit verksamma inom en viss näringsgren i flera år. Detta mål innebär ett utökat utbud av vuxenutbildningar med fokus på innovation, diversifiering och värdeskapande för yrkesverksamma inom fiske och vattenbruk. Även grundutbildningar inom båda näringar kan bli aktuellt. Detta bör ske i samverkan med näringarna och utbildningsanordnare, för att innehållet och formen i utbudet ska matcha efterfrågan.

(9) Det finns nätverk för kunskapsförsörjning och produktutveckling mellan forskare, utövare, livsmedelssektor, intresseorganisationer och myndigheter på fiskets och vattenbrukets område.

Utveckling av innovativa lösningar på några av de problem som idag drabbar fiske- och vattenbruksnäringarna kan i vissa fall gynnas av ett tätare samarbete mellan olika aktörer. Samverkan mellan fiske- och vattenbruksbranschen, livsmedelssektorn och forskare kan leda till nya tekniker, redskap eller produkter, men även innovativa verksamhetsformer. I enlighet med detta delmål ska nya samarbetsnätverk eller -miljöer inriktade på innovation och kunskapsöverföring avseende produktion, förädling och marknader etableras. På vattenbrukets område har ett nationellt kompetenscentrum etablerats under förra strategiperioden, som skulle kunna användas som modell för motsvarande strukturer inom yrkesfiske, fritidsfiske och fisketurism. På vattenbrukets område kan en utvidgning av det befintliga kompetenscentrets funktioner bli aktuell.

6. Genomförande och uppföljning

Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket ansvarar gemensamt för strategin, som är vägledande för det fortsatta arbetet på båda myndigheter på fiskets och vattenbrukets område. Näringarna har en särskilt viktig roll och ansvar i detta arbete. Den vision och de mål som formuleras i denna strategi kommer att konkretiseras och brytas ner på olika åtgärdsområden i tre sektorsspecifika handlingsplaner, för yrkesfiske, fritidsfiske och fisketurism, respektive vattenbruk. I handlingsplanerna specificeras konkreta åtgärder, berörda organisationer och finansieringsmöjligheter, och blir därmed det främsta instrumentet för genomförandet av strategin.

Strategin lägger fram en gemensam målbild för att skapa en tydlig inriktning och samverkan inte bara mellan myndigheterna, utan också med andra berörda organisationer i samhället. På samma sätt som strategin är ett resultat av samverkan mellan fiskets och vattenbrukets olika aktörer, kommer dess genomförande att vara beroende av dessa aktörers aktiva engagemang. I handlingsplanerna förtydligas roll- och ansvarsfördelning för varje åtgärd.

Genomförande av strategin är inte kopplat till någon särskild ekonomisk satsning. Åtgärderna ska finansieras och genomföras inom ramen för myndigheternas ordinarie verksamhet. En viktig källa till finansiering för investeringar inom strategins alla tre målområden är det svenska havs- och fiskeriprogrammet, 2021-2027. Merparten av åtgärderna finansieras helt eller delvis genom pågående program för inte bara fiske och vattenbruk, utan även havs- och sötvattensmiljö, forskning, utbildning och arbetsmiljö. I handlingsplanerna anges finansieringsformer för varje åtgärd.

Uppföljning av strategin sker företrädesvis genom årliga lägesrapporter för alla tre handlingsplanerna. Dessa redogör för genomförande och resultat av varje handlingsplan med hjälp av åtgärdsspecifika indikatorer. Varje delmål i denna strategi följs dessutom upp med hjälp av indikatorer som fångar in den förflyttning som varje delmål innebär (se bilaga). De flesta indikatorerna har tagits fram och brukas parallellt för uppföljning av andra processer och styrdokument, som exempelvis Maritima strategin, Livsmedelsstrategin och Havsmiljödirektivet. Uppföljningen kommer därmed att tydliggöra beröringspunkterna mellan strategin och dessa andra processer.

Strategin kommer senast 2023 att vara föremål för en halvtidsutvärdering, vars syfte består i att analysera och dokumentera erfarenheterna från det hittills gjorda arbetet, samt ta fram rekommendationer avseende genomförande under återstående tid. En slututvärdering av strategin kommer att utföras under 2027, inför utarbetandet av en ny strategi. Såväl halvtidsutvärderingen som slututvärderingen ska grundas på en analys av såväl de årliga lägesrapporterna, som indikatordata.

7. Vattenmiljön och näringarna

Med blicken under ytan – hur mår våra akvatiska ekosystem?

Sverige kännetecknas av en rik variation av olika akvatiska miljöer. De har genom historien nyttjats för olika ändamål och spelat en central roll för samhällsutvecklingen. Flertalet är påverkade av människan. I somliga fall i sådan omfattning att de förlorat förmågan att tillhandahålla de ekosystemtjänster som vi är beroende av. I detta avsnitt beskrivs översiktligt tillståndet i våra akvatiska miljöer, från källa till hav.

Kust och hav

Sverige har en av Europas längsta kuster på cirka 7 600 km, inklusive fastlandets vikar och de större öarnas kustlinjer. Våra kust- och skärgårdsområden har skiftande natur- och kulturmiljöer av stort värde för såväl bofasta som besökare. Drygt hälften av Sveriges befolkning är bosatt inom 10 km från kustlinjen. Anspråken på kust- och skärgårdsmiljöerna är alltså många och varierande.

Sveriges havsområden uppgår till cirka 155 700 kvadratkilometer och kännetecknas av stor variation med avseende på salthalt, temperatur, istäcke, strömmar, vindar, vågor, vattnets omsättningstid, djupförhållanden och botten typ. Denna variation definierar ekosystemen och påverkar sammansättningen av växt- och djurarter som lever i dem.

Samtliga av Sveriges kust- och havsområden har påverkats av människan i varierande omfattning genom bland annat sjöfart, fiske, areella näringar, luftburna föroreningar och avloppshantering. Att Sverige delar Västerhavet och Östersjön med andra länder gör att miljön i våra hav påverkas även av dessa länders aktiviteter.

Trots åtgärder för att minska tillförseln av näringsämnen är stora delar av havsområdena fortfarande övergödda. Miljöfarliga ämnen är också ett stort problem i många områden. Fiske är en annan viktig påverkansfaktor och fisketrycket på flera arter inte långsiktigt hållbart. Marint skräp, främmande arter samt exploatering och fragmentering av känsliga habitat och biotoper påverkar också miljön.

Trots att miljöförbättrande åtgärder genomförts på flera områden är det svårt att se tydliga förbättringar av den marina miljön, vilket delvis beror att återhämtningstiden i dessa miljöer är lång. Klimatförändringar med ökad ytvattentemperatur, lägre salthalt i Östersjön, höjda havsnivåer, surare hav samt ökad nederbörd är utmaningar för åtgärdsarbetet framöver.

Tillståndet för de kommersiellt nyttjande bestånden av fisk och skaldjur varierar, men är i flera fall ansträngt och allvarligt. Uttaget av flera arter anses vara för stort, vilket påverkar såväl bestånden som ekosystemen i stort. Det ogynnsamma tillståndet för flera marina arter påverkar havets förmåga att leverera ekosystemtjänster och därmed förutsättningarna för fiske och vattenbruk.

Sjöar och vattendrag

Sverige har cirka 100 000 sjöar 200 000 km vattendrag. Människans påverkan på dessa vattenmiljöer har varit omfattande. Påverkan är både fysisk och kemisk och har uppstått till följd av verksamheter som vattenkraft, jord- och skogsbruk. Idag bedöms bara en liten del av dem ha ett gott miljötillstånd, varav de flesta återfinns i fjällkedjan.

Fysisk påverkan har bland annat uppstått genom flottledsrensning, markavvattning, sjösänkning, indämning och flödesreglering. Exploatering av strandzonen har påverkat habitat och biotoper samt minskat tillgängligheten för delar av friluftslivet. Kemisk påverkan har bland annat uppstått genom försurning, övergödning och utsläpp av miljögifter.

Det sker idag ett omfattande arbete med att återställa fysiskt påverkade vattenmiljöer. Exempel på sådant arbete är återställande av flottledsrensade vattendragssträckor, utrivning av dammar och vandringshinder och anläggande av fiskvägar. Man arbetar även med att minska den kemiska påverkan genom till exempel kalkning och skärpta utsläppskrav på samhälle och industri.

Då vårt klimat blir allt varmare får Sverige en ökad avrinning och risk för kraftiga översvämningar. Det ökar risken för urlakning av miljögifter från förorenade områden och transport av näringsämnen från jordbruksmark. Främmande invasiva arter är också ett problem som kan komma att förvärras av ett varmare klimat då det kan underlätta för etablering och spridning av sådana arter.

Dagens fiske och vattenbruk

Yrkesfiske, fritidsfiske, fisketurism och vattenbruk har betydelse bland annat för livsmedelsförsörjning, besöksnäring, friluftsliv och rekreation. Utöver direkt sysselsättning inom näringarna ger de upphov till landbaserade arbetstillfällen inom olika verksamheter. En särskilt viktig samhällsnytta är upprätthållandet av hållbar matproduktion av livsmedel med högt näringsvärde.

Inom respektive näring finns ett antal delsegment som kan beskrivs på olika sätt utifrån bland annat redskapsanvändning, metod och geografisk fördelning. Delsegmenten kan ha samma eller olika incitament och målbilder, vilket kan skapa såväl synergieffekter som målkonflikter inom och mellan näringarna. I detta avsnitt beskrivs fiskets och vattenbrukets olika delsegment och inriktningar.

Yrkesfiske

Yrkesfiske är fiske som bedrivs i näringsverksamhet i syfte att fånga och sälja fisk och skaldjur. Svenskt yrkesfiske bedrivs på både allmänt och enskilt vatten i Sverige, men även på internationellt vatten. Flottan består till cirka två tredjedelar av fartyg under 10 meter. Där ingår både större fartyg som fiskar med trål och mindre fartyg som fiskar med burar, fällor och nät.

Svenskt yrkesfiske kännetecknas av små företag som ibland kombinerar fångst-, berednings- och försäljningsverksamhet. Försäljning av fångsten sker dock oftast via auktioner med olika berednings-, transport- och distributionsled mellan fiskaren och konsumenten. År 2017 uppgick den totala svenska konsumtionen av fisk och skaldjur till 109 000 ton, vilket motsvarar cirka 25 kilo per person.

Yrkesfisket landar cirka 200 000 ton fisk och skaldjur per år från havet. Foderfisk som sill och strömming, skarpsill och tobis utgör idag ca 60% av fångsten. Tidigare var även torsk en viktig art, men den har minskat drastiskt på senare år. Fångstvärdet i första handelsled uppgår till cirka 900 miljoner kronor årligen. Havskräfta, nordhavsräka och torsk betingar det högsta fångstvärdet, medan foderfisk står för cirka en tredjedel av värdet.

Skagen i Danmark och Västervik är det två största landningshamnarna för yrkesfisket till havs. Där landas ungefär hälften av de svenska fångsterna. Andra viktiga hamnar är Simrishamn, Hanstholm i Danmark, Norrsundet, Rönnäng, Grenå, Ellös och Ronehamn. Det landas även svenskfångad fisk i norska, tyska och skotska hamnar. Sveriges största fiskauktion finns i Göteborg, men även i andra städer som Smögen och Stockholm finns fiskauktioner.

Fångsten från yrkesfisket i sötvatten har varierat mellan 1 300 och 1 700 ton per år under det senaste decenniet. Cirka 30% utgörs av gös men även siklöja, kräfta, och gädda är viktiga arter. Sett till försäljningsvärdet per kilo i första handelsledet har ål och lax varit särskilt viktiga arter. Sedan 2010 har fångsten från yrkesfisket i sötvatten ökat med cirka 30% och det totala försäljningsvärdet med cirka 40%. Vätern, Vättern, Hjälmaran och Mälaren stod år 2019 för cirka 85% av fångsterna. Detta trots att de endast utgör en fjärdedel av landets samlade sjöareal.

Pelagiskt yrkesfiske i havet

Pelagiskt yrkesfiske bedrivs i den fria vattenmassan efter arter som sill/strömming, skarpsill, tobis och makrill. Detta fiske bedrivs vanligtvis av större fartyg med redskap som dras efter fartyget som trålar och vadar. De största fångstmängderna kommer från Östersjön, men fisket bedrivs även i Västerhavet och Nordsjön. Fångsterna landas vanligtvis i stora volymer i ett fåtal större hamnar och går sedan direkt till beredningsindustrin.

Det svenska pelagiska fisket är förhållandevis litet i ett globalt perspektiv marknad, varför enskilda fiskare har begränsad möjlighet att påverka priserna. Det finns också mindre fartyg som fiskar bland annat strömming och siklöja med redskap som trål, vad och nät. Fångsterna i detta fiske är betydligt mindre och landningarna sker oftast nära fångstområdet. Strömmingsfisket bedrivs längs hela Östersjökusten medan det pelagiska fisket efter siklöja endast sker i Bottenviken och är starkt säsongsbetonat.

Demersalt yrkesfiske i havet

Demersalt yrkesfiske bedrivs efter arter som uppehåller sig nära botten så som havskräfta, nordhavsräka och vitfisk som torsk och gråsej. Flottan består av små och medelstora fartyg. Fisket bedrivs med både med aktiva redskap som trål och vad och passiva redskap som garn, nät, burar, fällor och ryssjor.

På västkusten bedrivs demersalt yrkesfiske huvudsakligen efter havskräfta och nordhavsräka som är ekonomiskt viktiga arter. Havskräfta fiskas främst i Skagerrak och Kattegatt, men även till viss del i norska och danska vatten. Fisket sker med burar och bottentrål. Fiske efter Nordhavsräka sker huvudsakligen i Skagerrak och i norska vatten. Fisket sker med trål försedd med artsortande rist för att minimera oönskad bifångst av andra arter.

Vitfisk som torsk, gråsej och arter av plattfisk fångas som bifångst i trålfisket efter havskräfta och nordhavsräka. Ett fåtal fartyg bedriver ett blandat fiske riktat mot vitfisk på västkusten och i norsk ekonomisk zon i Nordsjön. Utmed kusten i Östersjön och Västerhavet bedrivs ett varierat småskaligt fiske efter olika arter som torsk, abborre, gädda och lax. Under de senare åren har nyttjandet av torskkvoten varit låg, och antalet fiskare har minskat avsevärt. Torskbeståndets dåliga status har föranlett kraftiga restriktioner för torskfisket sedan mitten av 2019.

Det småskaliga demersala yrkesfisket säljer det mesta av sin fångst genom fiskauktioner, och i mindre utsträckning till beredningsindustrin. Många fiskare har även försäljning och förädling av egenfångad och inköpt fisk och skaldjur. Det småskaliga fiskets lokala förankring är en viktig faktor för kustsamhällellens attraktivitet för turister.

Yrkesfiske i sötvatten

Det yrkesmässiga fisket i sötvatten bedrivs i sjöar och vattendrag över hela landet och såväl på allmänt som enskilt vatten. Flottan består av små och medelstora fartyg med passiva redskap som nät och kräftburar. I Väneren har fisket efter siklöja och gös varit viktigast under senare år, men även fisket efter signalkräfta har betydelse. Signalkräfta är den ekonomiskt viktigaste arten i Vättern. I Hjälmaren fiskas främst gös och signalkräfta och i Mälaren riktas fisket efter gös och ål.

För det yrkesmässiga yrkesfisket i sötvatten är försäljning till auktioner, uppköpare, restauranger och lokala marknader vanligt förekommande. I många av landets insjöar finns företag som bedriver yrkesmässigt fiske med stöd av enskild rätt efter bl.a. gös, ål, lax och signalkräfta. Utöver själva fisket omfattar verksamheterna ofta besöksverksamhet genom gårdsbaserad fiske- eller upplevelseturism.

Fritidsfiske

Fritidsfiske kan enklast beskrivas som fiske som inte bedrivs för avsalu av fångsten. Syftet är istället rekreation och/eller konsumtion av fångsten i det egna hushållet. Fritidsfiske delas ofta upp i sportfiske och husbehovsfiske beroende på vilken redskapstyp som används samt vad det huvudsakliga syftet med fisket är. Sportfiske bedrivs med handredskap och det primära syftet är rekreation. Husbehovsfiske kan också bedrivas med handredskap, men oftast används mängdfångande redskap som nät och ryssjor. Vid husbehovsfiske är det primära intresset fångst för konsumtion. Sportfiske och husbehovsfiske bedrivs i hela landet. Såväl på allmänt som enskilt vatten.

Genom Havs- och vattenmyndighetens årligt återkommande undersökning om fritidsfiskets omfattning i Sverige vet vi idag mer än tidigare om utövarna och deras utgifter, fångster, redskapsanvändning, geografisk fördelning med mera. Undersökningen visar att intresset för fritidsfiske är rikstäckande och omfattar personer i alla åldrar, från ungdom till pensionär, kvinna såsom man. År 2017 fanns det cirka 1,4 miljoner fritidsfiskare i åldrarna 16-80 år i Sverige. De stod tillsammans för 12,1 miljoner fiskedagar och fångade totalt 18 380 ton fisk. Totalt sett spenderade fritidsfiskarna mellan 5,0 och 12,6 miljarder kronor på sitt intresse under 2017. Dessa pengar bidrar till Sveriges BNP, skatteintäkter samt ökad sysselsättning.

Fritidsfiske bedrivs oftast i naturen, vilket gör det till en allt viktigare fritidsaktivitet i takt med ökad urbanisering. Fisket sker mestadels under årets sommarmånader men fritidsfisket är så diversifierat att det kan utövas under årets samtliga månader. Fritidsfisket bidrar till landsbygdens attraktivitet vilket i sin tur skapar möjligheter för nysatsningar inom fritidsfisket och fisketurismen. Fritidsfisket är dock en aktivitet som anpassar sig och stadsnära fiske förekommer i samtliga av våra tre stora städer. Detta är inte bara viktigt ur ett tillgänglighetsperspektiv utan också ur ett miljöperspektiv då det minimerar resandet till och från fiskeplatsen för en stor skara fritidsfiskare. Sammantaget gör detta fritidsfisket till en av de viktigaste naturaktiviteterna i Sverige.

Fisketurism

Fisketurism uppstår när människor i syfte att fritidsfiska reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning eller nyttjar tjänster som tillhandahålls av fisketurismföretag. Oftast handlar det om sportfiske med handredskap, men även husbehovsfiske efter exempelvis hummer och kräftor kan skapa fisketurism. Sveriges fantastiska förutsättningar för fritidsfiske i hav, sjöar och vattendrag gör, i kombination med det stora nationella och internationella fiskeintresset, att fisketurismen har stor utvecklingspotential i Sverige. Den svenska allemansrätten, det fria handredskapsfisket och de många enskilda vatten som upplåts för fiske är också goda förutsättningar för utveckling av fisketurismen.

Fisketurism bedrivs, precis som fritidsfiske, efter en mängd olika arter, under olika årstider och i olika typer av vatten från norr till söder. Exempel på fisketuristiska upplevelser som lockar både svenska och internationella målgrupper är havsfisket i Öresund, hummerfisket på västkusten, havsöringsfisket på sydkusten, laxfisket i Östersjön och dess älvar, fisket efter gädda, gös och abborre i södra och mellersta Sveriges inland, kräft-, lax och rödingfisket i Vättern, fisket efter gädda, lax och öring i Väneren samt harr-, öring-, och rödingfisket i Norrland och på renbetesfjället. Det finns med andra ord en bred palett av fiskeupplevelser att ta del av i Sverige, vilket allt fler utländska besökare upptäcker.

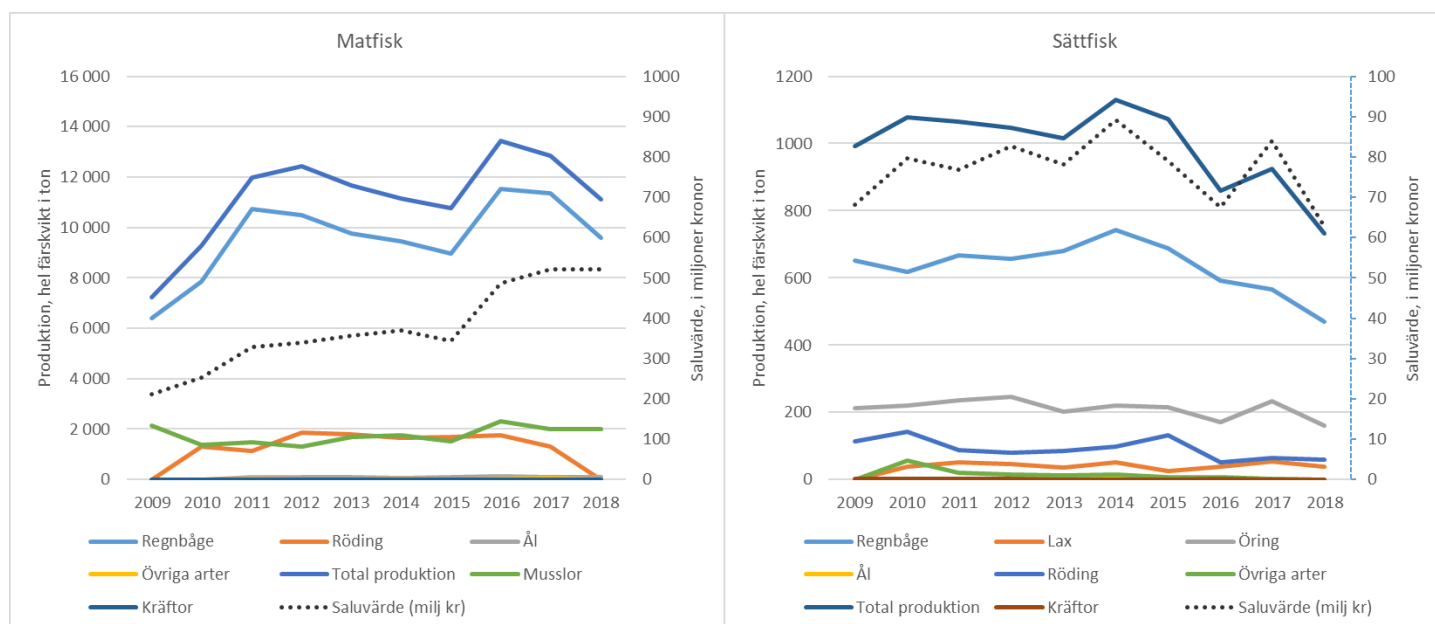
Fisketurismen har precis som övrig besöksnäring haft en positiv utveckling under senare år. Då det saknas nationell datainsamling och uppföljning av utvecklingen inom denna näring är det dock svårt att mäta utvecklingen i termer av företagande, lönsamhet och sysselsättning. Fisketuristiska företag har inte sällan många ben att stå på. Ofta kombineras verksamheten med annan typ av naturturism eller areell näring som jord- och skogsbruk. Fisketurism genererar sysselsättning och intäkter inom flera olika verksamheter. Guidning och kursverksamhet, boendeanläggningar och restauranger,

redskapsförsäljning, transporter och service är alla verksamheter som drar nytta av tillresta fisketurister. På så sätt kan fisketurism, i synnerhet den utländska, generera värdefulla exportintäkter och skapa bättre förutsättningar att bo, leva och verka i hela landet.

Vattenbruk

Vattenbruk är ett samlingsnamn för odling och uppfödning av vattenlevande djur och växter. Det kan till exempel vara fisk, kräftdjur, musslor, ostron, sjöpongar eller alger. Odling av fisk sker i Sverige idag i huvudsak i öppna kassar lokaliserade i sjöar eller kustnära, och i mindre volymer i dammar eller landbaserade odlingar.

Den största delen av det som produceras i Sverige används som livsmedel. Regnbåge, blåmusslor och röding står för den största produktionsandelen baserat på vikt. Andra odlingssyften kan vara utsättning för vidare uppfödning eller förstärkning av vilda bestånd, produktion av hälsopreparat, industriprodukter, bränsle eller kosmetika. Vissa arter kan även odlas för sina fördelaktiga egenskaper för miljön, exempelvis musslor som filtrerar vatten och binder näringsämnen som leder till övergödning. **Fel! Hittar inte referensskälla.** visar utvecklingen av produktionsmängder och saluvärde för mat- och sättfisk från svenskt vattenbruk i perioden 2009-2018.

Produktionsmängder och saluvärde för matfisk och sättfisk från svenskt vattenbruk, 2009-2018 (Källa: SCB)

Inom vattenbruk finns olika system och tekniker. Branschen kännetecknas av snabb teknikutveckling vad gäller framförallt produktionseffektivisering och miljöpåverkan. De vanligaste systemen är:

Öppna system

I öppna system står största andelen av produktionen av matfisk. De består av öppna, flyttande nätkassar som placeras i sjöar, regleringsmagasin eller havsområden där de naturliga vattenströmmarna sköter vattenutbytet genom kassen. Tekniken är väl beprövad och ger i regel god ekonomisk avkastning, men kan resultera i en negativ lokal miljöpåverkan på grund av den direkta kontakten med den omgivande miljön. Odling av organismer som inte kräver utfodring (s.k. extraktiv odling) sker också i öppna system där organismerna lever fastsittande på linor eller nät, eller i burar/kassar på botten.

Semislutna och slutna system

I dessa system hålls fisken instängd i ett yttre skal (hölje) utan direkt kontakt med den omgivande miljön. Vattnet pumpas in i odlingen och leds ut genom specifika avlopp, vilket minskar risken för parasit- och patogengrepp samt för rymningar. Större kontroll över odlingsmiljön kan leda till högre tillväxthastighet och bättre hälsa och välfärd hos odlade djur.

Recirkulerande odlingssystem

Slutna system på land (s.k. RAS, *Recirculating Aquaculture Systems*) innebär att vattnet renas i olika steg, helt eller till stor del, och recirkuleras tillbaka till de odlade organismerna. Tekniken möjliggör god kontroll över vattenmiljön, lägre foderspill, och minskad risk för sjukdoms- och parasitangrepp eller rymningar.

Akvaponik

I detta system odlas både fisk och landväxter i samma slutna system. Fiskarnas avfall används som näring åt växterna, som tillsammans med andra organismer som bakterier renar vattnet innan det recirkuleras tillbaka till fisken. Växterna odlas utan jord och näringen tas därmed upp direkt ur vattnet. För denna typ av odling krävs fiskar som är tåliga, enkla att hålla och snabbväxande. Tekniken är förhållandevis energikrävande för att värma upp vattnet och hålla temperaturen konstant, varför anläggningarna oftast är placerade i anslutning till industrier med tillgång till spillvärme

Biofloc

Detta är en odlingsteknik i dammar eller kar där bakterier och växtplankton odlas direkt i fiskens eller kräftdjurets odlingsvatten. Systemet består av mikroorganismer som lever av organiskt material med högt proteininnehåll. Dessa system kan användas till arter som är anpassade till att filtrera/äta föda som består av klumpade flockar av bakterier. Det krävs vattentemperaturer mellan cirka 30 och 34 grader, varför tekniken passar bäst i tropiska klimat eller där man har tillgång till billig värme.

8. Politik och myndighetsutövning

Strategin har tagits fram och genomförs inom ramen för ett väl utvecklat politiskt och administrativt system. I detta kapitel redogörs för de huvudsakliga beroenden som påverkar strategin avseende myndigheters roller, politiska målsättningar och förvaltningens huvuddrag.

Relevanta strategier och styrdokument

Förvaltning och främjande fiske och vattenbruk har olika mål att ta hänsyn till, på internationell, EU och nationell nivå. Agenda 2030 är en övergripande internationell agenda för förändring mot ett hållbart samhälle, vars genomförande innebär en successiv omställning av Sverige som modern och hållbar välfärdsstat. Mål 14 och 15 är särskilt relevanta för skydd och hållbart nyttjande av ekosystem i hav och kust, respektive sötvatten. Mål 8 och 12 tar sikte på omställning i produktionssystem för mer resurseffektivt produktion och konsumtion som skapar flera och säkrare jobb. Friska akvatiska ekosystem utgör en grundförutsättning för hållbar social och ekonomisk utveckling, och därmed för agendans samtliga mål. FN Mångfaldskonventionen har som övergripande mål att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden, samt att rättvist fördela nyttan från användandet av genetiska resurser. Konventionen vägleder Sveriges och EU:s arbete inom naturvård och artskydd.

På EU nivå är målsättningarna i den gemensamma fiskeripolitiken, havsmiljödirektivet, ramdirektivet för vatten och art- och habitatdirektivet av särskild betydelse för insatser inom fiskets och vattenbrukets område. Det sistnämnda är EU:s främsta instrument för skydd av hotade livsmiljöer och arter, och förpliktar medlemsstaterna att vidta åtgärder för att upprätthålla förutsättningen för att djuren och växterna ska kunna bevaras i sina naturliga levnadsmiljöer. Inrättande av skyddade områden är art- och habitatdirektivets främsta verktyg. Havsmiljödirektivet och ramdirektivet för vatten har som övergripande mål att uppnå god miljöstatus för alla europeiska hav, respektive god ekologisk och kemisk status för alla sjöar, rinnande vatten och kustvatten. God status bedöms utifrån en bred uppsättning olika parametrar som följs upp i 6-års cyklar. Utifrån bedömningen definieras mål i form av miljö kvalitetsnormer och nödvändiga åtgärder, varav flera berör fiske och vattenbruk.

EU:s gemensamma fiskeripolitik består av en rad förordningar, bestämmelser och avtal genom vilka medlemsstater överför kompetens att fatta beslut om nyttjande av fiskresurser i marina områden. Enligt grundförordningen syftar den gemensamma fiskeripolitiken till att fiske- och vattenbruksverksamheter ska vara långsiktigt hållbara och förvaltas med syfte att uppnå nytta i ekonomiskt, socialt och sysselsättningshänseende samt att bidra till att trygga livsmedelsförsörjningen. Inom det övergripande hållbarhetsmålet ryms en del mer specifika mål, bland annat om att fångstkvoter ska sättas på nivåer som medger att bestånden av skördade arter befinner sig över nivåer som kan ge maximal hållbar avkastning, att alla fångster av kvoterade arter ska landas för att eliminera otillåtna utkast, eller att ett enkelt, effektivt och transparent regelverket ska vara kontrollerbart. I linje med EU miljölagstiftning finns också mål om begränsad påverkan på arter, näringsvävar och bottenmiljöer. Enligt grundförordningen ska bland annat den nationella flottan vara i balans med resursen, näringen ska vara ekonomiskt bärkraftig och fiskeriförvaltningen ska bidra till levande kustsamhällen samt främjande av det kustnära fisket.

Den europeiska gröna given är EU:s nya tillväxtstrategi för ett rättvist och välmående samhälle med en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi. Enligt den ska EU år 2050 uppnå noll nettoutsläpp av växthusgaser och den ekonomiska tillväxten ska vara frikopplat från resursförbrukningen. Strategin är en viktig del av EU:s insats för att genomföra Agenda 2030.

Det svenska miljömålssystemet är tätt knutet till den gemensamma fiskeripolitiken och de ovanstående EU direktiv. Av särskild betydelse för denna strategi är målen *Levande sjöar och*

vattendrag och *Hav i balans samt levande kust och skärgård*, som tar sikte på bevarande av livsmiljöer, biologisk mångfald och den naturliga produktionsförmågan i sötvatten respektive kust och hav. Målen *Ett rikt växt- och djurliv*, *Giftfri miljö* och *Ingen övergödning* är också viktiga för skydd och restaurering av akvatiska arter och ekosystem, och målet *Begränsat klimatpåverkan* är relevant för arbetet mot fiskets och vattenbrukets minskade växthusgasutsläpp. Sveriges maritima strategi, som presenterades år 2015 är ett inriktningsdokument som integrerar politik inom en rad olika områden, däribland närings-, fiske-, turism-, miljö- och innovationspolitik. Åtgärdsområdet *Friskt och säkert hav* fokuserar bland annat på att minska utsläpp av närsalter och annan förorening till vattenmiljöer, samt stärka och bibehålla fisk- och skaldjursbestånd. Området *Kunskap och innovation* omfattar insatser för att öka, säkra och tillgängliggöra kunskap om marina ekosystem, samt för främjande av innovationer och kompetensförsörjning inom de maritima näringarna. Strategin tar även sikte på regelutveckling som stärker konkurrens, innovation och företagande, och presenterar en rad förutsättningar och branschspecifika åtgärder för långsiktigt hållbart fiske och vattenbruk.

Ett liknande mål, om att utformning av regler och villkor ska bidra till konkurrenskraftiga och hållbara livsmedelskedjor samt ökad produktion, återfinns i *En livsmedelsstrategi för Sverige*, som antogs år 2016. Strategin omfattar stödinsatser inte bara för att stärka produktionssystem, utan också för att främja väl informerad och hållbar livsmedelskonsumtion. Havs- och fiskeriprogram utgör en av pelarna för genomförande av strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft. Programmet stödjer investeringar för hållbart fiske och vattenbruk, inklusive marknadsföring, produktkvalitet och –mervärde. Programmet omfattar även insatser som för effektiv kontroll och tillsyn, kunskapsförsörjning samt skydd och återställning av akvatiska ekosystem. Regeringens arbetsmiljöstrategi är vägledande för arbetet mot ett säkrare, tryggare och inkluderande arbetsliv, och därmed för denna strategis inriktning vad gäller hälso- och olycksfrågor inom fiske och vattenbruk. I Sveriges export- och investeringsstrategi ingår stödinsatser för internationalisering av små eller medelstora livsmedelsföretag och ökad export av deras produkter. Strategin syftar även till att öka Sveriges attraktionskraft som besöksdestination, vilket är särskilt relevant för fisketurismbranschen.

Myndigheternas uppdrag, roller och ansvar

Det grundläggande uppdraget för myndigheter består i att sätta i verket de av riksdagen och regeringen beslutade målsättningar och lagar. Även om Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket bär huvudansvaret för strategin, är det flera andra myndigheter och offentliga instanser som har beröringspunkter med fiskets och vattenbrukets frågor. Samarbete över myndighetsgränser är avgörande för att kunna uppnå målen i denna strategi.

Havs- och vattenmyndighetens uppdrag omfattar bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag och hav. Som förvaltningsmyndighet på miljöområdet ska Havs- och vattenmyndigheten driva genomförande av miljöpolitiken vad gäller dessa miljöer, samt verka för hållbar förvaltning av fiskeresurserna. Jordbruksverket är förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och landsbygdsutveckling, med särskilt uppdrag att främja ett långsiktigt hållbart fiske och vattenbruk. Jordbruksverkets mandat innefattar även marknads-, handels- och konsumentfrågor, erkännande av producentorganisationer och branschorganisationer, samt smittskydd, animaliska biprodukter och foder. Myndigheten har det övergripande ansvaret för att genomföra EU:s hav- och fiskeriprogram, vilket sker i nära samarbete med bl.a. Havs- och vattenmyndigheten.

Naturvårdsverket bär det centrala ansvaret för områdesskydd och nationell miljöövervakning. Verket vägleder i frågor om förvaltning av säl och skarv i samråd med bl.a. Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna. I tillväxtverkets mandat igår att utveckla näringspolitiska insatser som främjar

företagande och entreprenörskap genom bl.a. samverkan, kunskapsbildning och projektfinansiering. Länsstyrelserna är statens samordnande myndigheter i länen, med en nyckelroll i miljöförvaltning och utvecklingen av fiske- och vattenbruksnäringarna. Länsstyrelsernas arbete omfattar insatser inte bara för att säkra naturresurser, utan även för att underlätta företagande inom fiske och vattenbruk. Sveriges kommuner och regioner är en politiskt styrd arbetsgivar- och intresseorganisation som företräder sina medlemmar i en rad olika frågor beträffande deras verksamheter, däribland fiske och vattenbruk samt miljöfrågor.

För kunskapsförsörjning på fiskets och vattenbrukets område bedrivs relevant forskning på olika universitet och institut som innefattar alltifrån grundforskning såsom miljöövervakning och datainsamling för analyser, socioekonomiska aspekter av havs- och sötvattenbaserad verksamhet samt vattenbruk, till hur Sverige lever upp till internationell miljölagstiftning och internationella överenskommelser. Flera universitet bedriver forskning för att bättre nyttja restprodukter från fiskråvara. Inom fiskets område ansvarar Sveriges lantbruksuniversitetets Institution för Akvatiska Resurser för att förse förvaltande myndigheter med rådgivning baserad på vetenskapliga underlag. Göteborgs universitet och Sveriges lantbruksuniversitet driver tillsammans det Nationella kompetenscentrum för vattenbruk, som är ett samverkansorgan för utveckling av vattenbruk i Sverige.

Dagens förvaltning och främjande

Hållbar förvaltning av akvatiska resurser är en förutsättning för sysselsättning inom fisket och vattenbruket, deras bidrag till livsmedelsförsörjningen och de samhällsekonomiska effekter som skapas. Förvaltningen är central för att uppnå målsättningar på internationell, EU och nationell nivå, vad gäller exempelvis fiskeri-, havs- och vattenpolitik, samt Agenda 2030 och andra övergripande strategier. Den utgör grunden för regelefterlevnad för en god hushållning med akvatiska resurser.

Ett viktigt mål i förvaltningsarbetet är att stärka medborgarnas förtroende för hela kedjan från hav, sjö eller vattendrag till konsument. För detta är det dels viktigt med spårbarhet genom hela kedjan, dels en tydlig redovisning av att fiske och vattenbruk sker inom uppsatta ramar med hänsyn till bestånd och miljö.

Fiskförvaltning

Svenska vatten delas i enskilda och allmänna vatten. Allmänt vatten tillhör staten, och som grundregel är fisket fritt för varje svensk medborgare, i enlighet med fiskelagens bestämmelser. Fisket förvaltas av myndigheter, genom att Havs- och vattenmyndigheten utövar tillsyn och föreskriva om fiskeregler av fiskevårdsskäll. Den statliga förvaltningen omfattar havet och de fem stora sjöarna samt till dessa vattenområden tillrinnande vattendrag upp till första permanenta vandringshindret.

Övrigt vatten är mestadels enskilt då det ingår som en del i fastigheterna. Fiskerättsägarna är huvudansvariga för att förvalta och upplåta fiske samt bedriva ett aktivt fiskevårdsarbete. Genom införande av s.k. frifiskebestämmelser i fiskelagen ges dock allmänheten rätt att fiske på enskilt vatten i havet och i de fem stora sjöarna. Omkring 2 000 fiskevårdsföreningar har hittills bildats för att underlätta samordnad förvaltning av fisket och fiskevård på enskilt vatten där flera fiskerättsägare delar samma vattenområde.

Fisken i havet är en resurs som rör sig fritt över nationella gränser. Målsättningen för EU:s gemensamma fiskeripolitik är att förvalta den gemensamma resurs som fisken i havet utgör på ett hållbart sätt, samt att trygga medborgarnas försörjning av livsmedel. Inom ramen för denna politik har medlemsstaterna överlämnat en exklusiv kompetens till EU att reglera fiske i havet, och de får

endast införa egna fiskeregleringar efter särskilt bemyndigande från EU. Den gemensamma fiskeripolitiken reglerar det yrkesmässiga fisket i EU-ländernas ekonomiska zoner, bland annat genom förvaltningsplaner och kvoter för fångst av vissa kommersiellt nyttjande arter.

En ökad regionalisering är ett av politikens nya mål, vilket öppnar för regionalt anpassade fiskeregler. Eftersom yrkes- och fritidsfiske ofta bedrivs på samma bestånd påverkar besluten inom EU även förutsättningarna för fritidsfiske och fisketurism. Det är därför viktigt att i samband med beslut inom ramen för den gemensamma fiskeripolitiken, ta hänsyn till möjlig påverkan på förutsättningarna för fritidsfiske och fisketurism.

Den nationella lagstiftningen får enbart innebära en skärpning eller komplettering av sådant som EU redan lagstiftat om. Det finns bland annat möjlighet att införa fiskeregleringar för att minimera fiskets effekter på marina ekosystem i enlighet med miljölagstiftningen, eller fatta beslut om zoner eller perioder inom vilka fiskeaktiviteter är förbjudna eller begränsade. Åtgärden omfattar även skydd av lek- och uppväxtområden och tekniska regleringar som berör till exempel användning av vissa redskap.

Många arter som är viktiga för såväl det yrkesmässiga kust- och insjöfisket som fritidsfisket regleras nationellt genom fiskelagen, förordningen om fisket, vattenbruket och fiskenäringen, samt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter. Sverige har för närvarande fullt handlingsutrymme att reglera fritidsfisket i havet och allt fiske i sjöar och vattendrag.

En fiskelicens krävs för att få bedriva yrkesfiske med fiskefartyg i havet. Personlig fiskelicens kan beviljas för fiske i sötvatten eller i havet utan fartyg. Fiske med stöd av licens förpliktar företagaren att bland annat rapportera fångsten. När det gäller saluföring av fångsten är det möjligt för fiskerättsägare och fritidsfiskare att sälja fångsten från sötvatten, en möjlighet som oftast nyttjas vid fiske med stöd av enskild rätt. Vid fiske i havet krävs en fiskelicens för att kunna sälja fångsten.

Fiskförvaltning baseras på vetenskaplig kunskap om mängden fisk och skaldjur, samt fisketrycket i olika vatten. Vid framtagande av underlag för beslut används såväl uppgifter från yrkesfiskets fångster hämtade genom provtagning i hamn, ombord och från loggböcker (s.k. fiskeriberoende data), som andra uppgifter om kommersiellt nyttjande arter hämtade av forskningsfartyg (s.k. fiskeriberoende data). Båda typer av uppgifter sammanställs av Internationella havsforskningsrådet (ICES) i form av vetenskapliga råd om hållbart uttag till grund för politiska beslut om t.ex. fiskekvoter.

Vattenbruk

Vattenbruk bedrivs framförallt i sjöar och i kustnära vatten, och i mindre utsträckning i dammar och på land. Alla typer av vattenbruk omfattas av miljöbalkens krav, men antalet bestämmelser som måste följas varierar med typ av anläggning och vilka arter som odlas. Olika myndigheter har olika ansvarsområden vad gäller vattenbruksverksamheter.

Havs- och vattenmyndigheten har det nationella ansvaret för att ge vägledning om tillsyn vad gäller miljöbalkens bestämmelser, samt för framtagande av föreskrifter för utsättning och viss flyttning av fisk och skaldjur. Tillstånd för odling, utsättning eller flytt av fisk, kräftdjur och blötdjur krävs enligt fiskerilagstiftning, och ges av berörda länsstyrelse. Ett sådant tillstånd krävs inte för odling av alger. Odling av främmande arter är oftast inte tillåtet, med undantag för ett fåtal arter eller om odlingen görs på ett sätt som eliminerar risken att odlade djur eller växter kan smita eller sprida smittor. Beroende på storlek och planerad användning av foder kan en fiskodling bli klassad som miljöfarlig verksamhet. I sådana fall krävs tillstånd enligt miljölagstiftningen, som ges av antingen kommunen eller länsstyrelsen, i de flesta fall efter utredning av miljökonsekvenser.

Under drift blir odlingar regelbundet kontrollerade, bland annat för att se till att bestämmelser följs vad gäller miljö-, djur- och smittskydd, samt livsmedelskvalitet. Kontrollen och tillsynen är enligt flera av lagstiftningarna anpassad till sannolikheten för att det ska bli problem, och konsekvenserna av det. Odlingar som anses ha större risk blir föremål för flera kontrollbesök. Jordbruksverket ansvarar sedan 2014 för den offentliga smittskyddskontrollen och hälsoövervakning vid svenska vattenbruk. I enlighet med svensk och EU lagstiftning syftar detta till att upptäcka smittsamma sjukdomar och minimera risken för introduktion och spridning av smittor. Djurskyddskontroll tar i sin tur sikte på att vattenbruksdjur behandlas väl och inte utsätts för onödigt lidande, inklusive vid avlivning. Vattenbruksprodukter kontrolleras även vad gäller innehåll av hälsofarliga ämnen, som läkemedelsrester eller miljögifter.

Bilagor

Ordlista med definitioner av alla begrepp som behöver förtydligas

Lista på uppföljningsindikatorer